

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY.

Szerkesztői szállítás:

Széchenyi-terem, a hidkaputól kimenet balra a 2. sz. alatti ház emeletében.

Kiadó hivatal:

Középutca, Stein J. könyvkereskedése.

Hirdetési ár: 5 hasábas garmond sorát 1-szer 7 kr., 2-szer 6 kr., 3-szor 5 kr. s minden hirdetés után 30 kr. bélyegdíj.

Hirdetések felvételnek Bécsben Oppelk Alajosnál (Wollzeile 22. sz.) és Haasenstein és Voglernél (Wollzeile 9. sz.).

Nyitott cikkeket sora után 20 kr. előleg beküldése mellett a szerkesztőséghez czimzendők.

Előfizetés s hirdetés a kiadó-hivatalnál kezelik.

Megjelen e lap hetenkint háromszor, u. m. hétfőn, kedden, csütörtökön és szombaton délelőtt.

Előfizetési ár:

egész évre 12 frt, fél évre 6 frt, évnegyedre 3 frt.

Kolozsvár, aug. 20. 1867.

Kossuth egy levéllet intézett Turinból egy barátjához, melyben a magyar alkotmány logikai postulatának mondja a felsőháznak oly módoni átalakulását, hogy az a municipiumok köveiből álljon.

Ez eszme nem új, ezt tavaly egy a megyék újabb szervezése körül kiadott röpiratában Kovács László, deákpárti követ s háznagy, ugyanepp indítványozta.

Ezen eszme által a magyar alkotmány annyiban visszatérne ő eredetéhez, hogy a két ház egy tényező foglalná magában, s a magyarországi törvényhozó test intézménye nem állana ellenkezésben az ő magyar institutiót jobban megőrzött erdélyi intézménnyel, a mely csak egy populust, a nemességet ismerte, s hol nemes és nemes közt a fejedelmektől kapott magasabb cím nem tett különbséget a politikai jogok gyakorlásában.

Tudjuk, hogy ő magyar intézményeink nem ismertek felső és alsó házat, minden nemes, mint tagja a szent koronának, egyszerű törvényhozó is volt, ezért az összegyűlekezettek nagy száma miatt a gyűléseket többnyire a szabadban, a Rákos-teren hol, tartották.

Akkora testület együtt nem igen tanácskozná, a nemzet jobbjai s értelmesei külön tanácskoztak, mint a földesurak szoktak a falugyűléseken, aztán tanácskozásuk eredményét kiküldték az összegyűlt népességnek, hol aztán az Isten ege által helybehagyták vagy megvitatták a haza kérdését.

Rendre mindinkább divatba jött, hogy a hatalmasabbak külön tanácskoztak, s csak megérlelt eszméket vittek a nép elé, mely rendre mindinkább kezdett meggyőzően szabad tetszés szerint meghatározott számú követeket küldeni. Annyit küldhetett még Erdélyben is 1791-ig minden megye, a mennyit jónak látott, s a mennyit fizetni birt.

Magyarországon az osztrákház alatt végre minden hatalmasabb úr magnás lett, s így a hatalmasabbak külön gyűlésezése, mánások gyűlésezésévé vált, meg pedig nemesak a régi „regni magnates”-eké, hanem mindazon mánásoké, kiknek az uralkodók grófi vagy bárói címet adományoztak.

Igy rendre törvényre vált, hogy a felsőház állott a főpapokból, dignitariusból s azokból, kik mánási címet kaptak, a legjobb nemes is, ki nek elődje mint hatalmas emberek irányt adtak a régi szabad gyűléseken, kimaradt a felsőházból, ha ama cathorikákba nem tartozott.

Erdély ezen institutiót soha sem fogadta el. Erdély az egész törvényhozást a nemesség és városi polgárok jogának tartá fenn, megengedvén a kormánynak, hogy a nagyobb birtokú nemesekből regalisok utján hívjon meg egyéneket az országgyűlésre, kiknek száma azonban a képviselők számát nem mulhatta felül.

A rendszer e szerint különböző volt, de a főalapelv egy, t. i. az, hogy a törvényalkotásban a nagybirtokosság a kisbirtokosokat ellenőrizhesse, nehogy a legfőbb érdek, a tulajdon érdeke sérelmet szenvedjen.

Ezen elvet a királyhágtól intézmény azáltal érte el, hogy a felsőház született tagjairól azokat tette, kik eo ipso nagybirtokosok voltak, mert régen nem igen voltak elkoldusodott olygarchák. Erdély pedig az által érte el, hogy a királyt feljogosítá a képviselő testületbe meghívni a nagyobb birtokosokat. Amaz intézmény kifejté az olygarchiát, s két-felé szakasztván a nemességet, a nemesség nagy többségét democraticus irányra terelte, s a nemzet civilisatiójával a hiúságból külön szakadt olygarchia hatalmas s befolyású mindinkább megcsökkent, s a vezérszerepet már 1791 óta a nemesség és intelligentia vette kezébe, ellenben Erdélyben a mánások együtt maradtak a nemessel, s mint nagyobb birtokosok tekintélyesebb a mai napig megtartá vezérszerepét, meg, mert jogilag nem szakadt el a nemzet zömétől, s nem mesterkedett magának külön politikai előjogokat teremteni, eléggé meg tudta magát különböztetni társadalmi rangja elnyelnei, s a politikai vezér-befolyása által.

Ennek következménye lett az, hogy a magyarországi intézmény, mely szerint a

puszta rang adjon valakinek előnyt, mint praerogativus túlléte magát, míg az erdélyi intézmény, hogy t. i. a törvényalkotásnál a nagyobb birtok illő mérvű befolyása biztosítva legyen, most is minden józan gondolkodó ember helyeslő véleményével találkozott, miután maga a vagyonbiztonság érdeke megkívánja, hogy a nagyobb birtok az arra so-vargó tömeg támadásai ellen minden körülmények közt védve legyen.

A felsőház tehát a magyar alkotmány szelleme szerint nem a pusztá czimet ugyan, de nem is az egyes municipiumokat, hanem az országban levő nagyobb birtokosokat foglalta magában, vagy is azoknak nagyobb befolyásából, s érdekeiknek közállami fontosságából nőtte ki magát törvényes intézménnyé.

S ha így a magyar alkotmány szellemét követjük, nem czimnek, s nem municipalis jognak, hanem bizonyos mekkoraságon felül eső nagybirtoknak lehetne igénye a felsőházbani képviseltetéshez, a minthogy minden európai államban is éppen ezen főérdek létesítette s tartja fenn a felsőházak eszméjét.

Franciaországban az uralkodók neveztek ki a páreket a főbirtokosok sorából, az osztrák alkotmányban szintén ezen elv van elfogadva, Angolhonban bizonyos nagybirtokok — majoratusok — vannak, melyekkel össze van kötve a pári méltóság. Irhonban eltérő és korlátozott rendszerrel. Az angol intézmény szerint a birtok tagja a felsőháznál nem a család, a ki e birtokot megvásárolja az ősbirtokosok nevét s pári jogát örökli. Sehol sincs a világon oly intézmény, mely szerint a felsőházat a nép választaná meg. Így azon eszme, melyet Kovács s később Kossuth megpenditettek egészen új, s még sem igen lehet kétségbe hozni Kossuth azon mondatának igazságát, hogy a felsőház oly szellemű reformja a magyar alkotmány postulatuma.

Valóban a magyar felső- és alsóház egy eredetűek, mindkettőben eredetileg a jogaiban egy nemesség vett részt, s most, miután a nemesi jog az ország összes népére kiterjesztett, a születés nem tehet különbséget a képviselés jogának minden téreni gyakorlatára nézve.

A felsőháznak azonban igen fontos szerepe volt a létező törvényeket fenntartó, s a nép és fejedelem közt közbejáró szerep.

Azt mondják, hogy az utóbbira nincs szükség, miután ott a miniszterium. Amde jöhet helyzet, hogy maga a miniszterium lesz a hatalom, a mint láttuk ezt pár év előtt Poroszországban, és akkor a nemzet jobbainak közbenjárására lényeges szükség lehet. Alig lehet tehát tagadni, hogy bármily alapon vagy közvetítők utján létesítik a felsőházat, abban a nagybirtoknak és dignitásnak kell szerepelnie, mert máskülönben az egész intézmény anomalia volna, miután az alsóházban a nép választottjai ott vannak s azon tulajdonok, melyeket a közvélemény követel, itt ki lehetnek elégítve.

Kétségtelennek hiszem, hogy azon kikötéssel, miképp a választás minden megyéből csak is a közép censuson felül levő birtokosok sorából történhessen, ha a felsőház tagjainak megválasztása a megyegyűlésekre bízott, védve lenne kellőleg a felsőház mérsékelt-haladó jelleme, s másfelől ezen felsőház volna az, a mely egész Európában a legszabadelvűbb intézményen lenne megalapítva t. i. a nép választásából kifolyó másodfokú választáson, mindamellett nem lehet megtagadni, hogy ez rendkívül nagy és problematicus reform volna, főként nálunk, hol részint nagybirtokok kezdenek menni idegenek kezébe, részint a most kiemelkedett családoknál még igen nagy mértékben tapasztaljuk a kormány kegyelmétől függő címeken, rangokon s kereszteken való kapcsolást. A mi régi felsőházunk igaz, hogy túlconservatív volt, de megvesztegethetők nem igen vala. Igaz, hogy elszakadván a nemzet zömétől, igen sokat surlódván a hajdoni német udvar körül, kezdett elkorcsosodni; de akkor nem is vett oly erős lendületet civilisatióknak, mint mostanában. A magyar civilisatio most magával ragadta az olygarchiát is, s a felsőház magatartása ellen most a nemzetnek nem lehet panasa.

Bármint alapon fogják tehát egykor a felsőházat újból szervezni, azt hiszszük, hogy az feladatát csak úgy oldhatja meg, hogy ha nagy vagyon, egyéni méltóság biztosítja a felsőház tagjainak teljes anyagi függetlenségét s társadalmi befolyását, a haza megpróbáltatásai közt kellő érvényesíthetőség.

Ezen reform még ma nem lévén szónyegen, csak egy pár általános eszménket kívántunk e körül elmondani. Egykor ez egy a hírlapok, mini a zöldasztal terén a legnagyobb horderejű descussiók tárgya leend.

Dózsa D.

Észrevételek Kovácsi Antal úrnak

„népnevelési egyletek”

ezimű cikksorozatára. *) **)

Vannak a fennvezetett cikksorozat első számában oly észrevételek, melyeket nem hagyhatunk szó nélkül.

Kovácsi úr szerint az egyes hitfelekezetek oly szervesen alkotott, százados gyakorlat által megpróbált nevelési egyletek, melyek még most más hasonegyeteket fölöslegessé tesznek.

Vajha úgy lenne, de fájdalom! Kovácsi úr ezen állítása csak elmélet, melynek a rideg való-ság nem felel meg.

Nem tagadjuk, hogy vannak tiszteltetelmű kivételek, miszerint egyes hitfelekezetek, egyes eklézsiák a népnevelés ügyében sokat tettek; de a népnevelésügyi jelenlegi országos állása Kovácsi úr állításának ellenkezőjét bizonyítja.

„A népnevelés kulcsa főképp a kormány és egyház kezében lévén, nem örömet vették ezt igénybe még a prot. pátronusok sem. De nem is érezték kitűnő hajlamot régi jó táblabíráink, kivált a népisiskolák látogatására, az oktatás modorának, folyamának, eredményeinek vizsgálatására, sem vezetésére” sat. ezt írja a magyarországi állapotokról egyik ottani jeles publicista, kiemelvén e súlyos vádakat ellenében Nógrádmegyét, hol a „nemzeti intézet” ezimű társulat a megye egyik lelkes tagját, táblabíró Kubinyi Ferenczet, éppen Pozsonyba küldte a népnevelés tanulmányozása végett. Érdekes, mit az említett író tovább megjegyez.

„Kubinyi F. megbízatásához híven eljárt ezen ügyben. Hazatérve megírta előterjesztését még az 1833-dik évben. Ezen előterjesztés, ha közé lett volna téve, ha közfigyelemre méltatott volna, hihetőleg oly óriási reformot idézett volna elő hazánkban a népnevelés ügyében, miszerint most nem, mint legyőzettek, hanem, mint győztesek állanánk Poroszország ellenében: hadi, gazdasági s némely iparüzleti szempontból; de e munkát bár a magyar tudós társaságok is beakadályozták még 1837-ik év közepén is bár Kállay Ferencz, Fáy András tagok által a Tudománytárba felvételni ajánlatott — napvilágra nem jött és közrészvétre nem számíthatott, mert még akkor nem éreztük eléggé az értelem, a műveltség súlyát és hatalmát, mely érvényt képes szerezni magának mind a csaták, mind az ipar és gazdaság terén.”

Ha az 1848 előtti arany időkben is a hatalmas fejlettebb testvérházában ily mulasztás történhetett s a népnevelés iránti érdekeltég e példa szerint a nullfokon alól állt, mit mondjunk akkor a pár századdal Magyarországon után elmaradtot kisebbség testvéreiről: Erdélyről?

Avvagy van-e egész Erdélyben egyetlenegy falu, melyben elemi iparoskola lenne? Van-e oly helység, melyben a tanítók, avvagy árvaik s övegyeik nyugdíjra számot tarthatnak?

Elismert igazságot ismételünk, midőn e hiányoknak tulajdonítjuk, hogy népünk legszükségesebb ruházati, butorzi eszközöket nélkülöz; építkezése nomádszerű, többnyire fa, szalma, mely nagymérvben ki van téve a tűzvésznek; elemi iparoskolák hiányának tulajdonítjuk, hogy a nép, kivált télen át, pénzt érdemelni nem tud, könnyen kitéve van a legszörvényszerűbb inségnek; marháit kénytelen eladni, ha termése pár héttel jut kevesebbre, mint az év hossza — óriási hiányt lelünk falvainkon jó mesteremberekben: jó kovács, lakatos, asztalos sat. csak rari nantes in gurgite vasto, mi miatt minden gazdasági vállalatban rémitő hátrányt szenvedünk, méregdrága pénzen lehozott gépeink kontár cizgány-kezre kerülnek, ha igazítani akarunk rajtuk. A termőföld naponta soványodik, a népesedés növekszik; de népünk jelenlegi műveltsége növekedő

*) Megjelent az „Unio” f. hó 18-diki számában. T.

**) Ezen fontos tárgy szövegében forgásánál fogva a discussiók örömet nyújt meg lapunkat. Szükséges e kérdést minden oldalon s minél alaposabban megvitatni. Győzőn a mi mellett több ok szól.

Szerk.

szükségeivel nem bír lépést tartani, mindenfelé csak vagyoni s erkölcsi süllyedés, maradunk utóvégre is elváhatlan hiú barátainkkal — adósságainkkal — melyek társadalmunk minden rétegét körülfonták, mint az óriás kigyó Laocoont.

Ilyetén siralmas mezőgazdasági állapotunk ugyan nem kiált-e az égre, a végett, hogy nevelési rendszerünk a mostani társadalmi viszonyokhoz szabva alakítandó át?

Ma egész Európáért szakember, szaktudomány és szaktanoda a jelszó!

De lehet-e ilyesmit kívánni, míg nevelésrendszerünk a vallás járszálagára van fűzve, míg az iskola a vallás szolgája?

Tagadhatlanul van a nevelésnek vallási vagy hitfelekezeti oldala, miszerint az egyház jogosítva van saját felekezetének hitbuzgó férfiakat nevelni; de épp oly tagadhatlanul van a nevelésnek világi oldala is, melynélfogva az állam, vagy ha úgy tesszük, társadalom jogosan követelheti, hogy fiai az iskolában a polgárzat céljait realizálni képes szakemberekké képeztesse; avvagy elég-e az üdvösségre, ha valaki a mezei, gazdasági, akár iparos pályán jó unitárius, jó katolikus; de tanulatlan gazda, képzetlen iparos?

E szerint nem hogy fölösleges lenne a nevelés eddigi avult tényezőit új elemekkel kicserélni, vagy legalább az alakítandó népnevelési-egyletek beállításával mellett kissé szabadabb versenyt gerjeszteni fel; de, sőt inkább égető szükség az oktatási rendszert országsszerűt új alapra fektetni, a fő-sulyt iskoláinkban más ismeretekre ruházni át; máskülönben az eddigi foltozó rendszer gédelgetése mellett iskoláink ezental sem fogják tűni a gyakorlatiasság kívánalmait.

Ha volt és van joga az államnak az ódon goth stílu törvénykezés csarnokát, vagy labirintját annak minotaurusától, az ügyvédi czeblébségtől megtisztítva, modern stílusba idomítani át; miért lenne csak a nevelésügy az a noli me tangere, melyhez és melynek monopolizáló papjaihoz szentségtörés nélkül nyulni, reformáló szándékkal és tervvel nem szabad?

Az „idécs Napolien”-es langeszű szerzője írja, hogy a kormányok első feladata s kötelem a kort mozgató ig a eszméket felismerni, azok élére állva, azokat életbeléptetni, mert ha vezénylet helyett megakat vezettetik, vesztőkbe rohannak s koozkáztatják a társadalom jóllétét, a helyett, hogy azt védelmeznék.

Ezen szempontból cultusminiszteriumunknak csak életrevalóságát jelzi az, ha fölismerve s felkarolva a haladásnak napjainkban iramkerékét képző társulati eszmét, a nevelési ügyben is, habár egyelőre nem hivatalos minőségben a társulati szellem hypomochlionával kíván lendületet adni, népnevelési egyletek felidézése utján, mert a nevelésügy átalakítása nagy munkáját sem állam, sem egyesek nem bírják meg külön, azzal csak a vidékenkénti társulatok képesek sikerrel küzdeni meg.

Van még egy észrevételünk Kovácsi úr cikkére.

Azt mondja t. i., a mely okok harezolnak a népnevelési-egyletek fölöslegessége mellett, épp azokból tűnik ki az is, hogy ily egyletek alapítása lehetetlen. Physici vagy jogi lehetetlenséget ért-e Kovácsi úr, nem revelálja. Alkalmassint jogit. Cikkekének tendenciájából legalább ez lehet ki, mintha ez egyletek alakulásával az egyházi autonómia megsértését akarná sejtetni.

Erre csak azt mondhatni: nem oly fekete az ördög, mint a minőnek azt Kovácsi úr festi. Kovácsi úr indigatiója szerint az alakulandó egyletek eszméje illegitim terén áll, tehát forradalmi, a fennálló nevelési rendszernek aláásó, destructiv irányu!

De Kovácsi úr e tekintetbeni doctrinája fallacia, mert az 1848-beli XIX. törv. 2-dik cikkében a szabad oktatás elve már ki van mondva. Szaktanoda s a nevelési ügynek emancipatiója ez elvnek csak corollariuma — mi előbb-több bekövetkezik.

De ha e XIX-ik törvényezik nem léteznék, akkor is törvénytelen talajon a népnevelési-egyletek nem állanának, mert az egyleti szabadságot alkotmányunk szabad szelleme garantírozza, míg az egylet az állam s egyház alapelveire néz nem subversiv irányu. Ez egyleteknek a hitfelekezetek dogmáihoz, szertartásaihoz semmi köze, azoktól tiszteltteljes távolban tartja magát, csak az állam, az összes haza érdekeit tartja szem előtt, hogy minél több életrevaló haszonvehető polgára legyen e honnak. A közölt tervrajz nem zárja ki a népnevelési-egyleteknek hitfelekezetek szerinti alakulhatóságát; sőt még azt sem, hogy a hit-

felekezeti saját belserveszettel retortáján átszűrve a tervet, azt specialis hitelekezeti igényeinek megfelelőleg idomsíták, s így a népnevelési-egyletekből saját specialis érdekeik emelésére is politikai, vagy hierarchiai kapitalistáknak, ha éppen ezt elkerülhetlen szükségének tartják. Miként sérthesse ily „carte blanche“ alapjain tervezet a hitelekezeti autonómiát, s miért kelljen ily, éppen nem procurator-ai ágy analogiájára szervezett egyletek működhetésére új törvényt hozni — nem birjuk kitálatlani. *) Hisz az alakulandó népnevelési-egylet egész munkaköre a legártatlanabb jellegű, 1-ször statisztikai, 2-szor ellenőri, 3-szor indítványozási, de csak consultativum votummal; elfogadtatnak-e indítványai, vagy sem, az a miniszterium dolga. Aztán utóvégre is jogi szempontból az egész egyet nem egyéb, mint a protestáns egyházi rendszerben törvényesnek ismert legitím basison álló pátronatusi rendszernek elvileg az egész laicus világra kiterjesztése, mert 1848 előtt a pátronusság birtokos nemességi minőséghez volt kötve, s mintán a 48-beli törvények a nemesi előjogokat a népre is kiterjeszték e törvények szellemében, az alakulandó egylet eszméje is a pátronusi minőség nobile officiumát mindazokra kiterjeszti, kik ez egylet rendes vagy pártoló tagjai kívánnak lenni, s ha minden ekkészítés és oskola minél több pátronust nyer, annak csak ültethet s abban semmi a nemzetiséget veszélyeztető rém nem rejlik; de igenis rejlik abban, ha a naponta harapódzó vallási indifferentismus folytán az ekkészítések s tanodák pátronusai fogynak. A tervezett egyletek épp e pátronus-fogyásnak vetnek gátot, s így vallási, vagy hitelekezeti szempontból is csak kívánatosak; tekintve azt, hogy a pátronusok befolyása addig is, kivált mióta a vallásos buzgóság elpárolgott s a pénzmisere beállott, inkább csak elméleti volt, mint realis, s gyakorlati csak azáltal válik újra, ha a vallási differentismus eltűnik s a laicus világ a nevelési rendszerbe, iskolai vagyoni kezelésének ellenőrzésébe az eddiginél szélesebb mérvben befolyást nyer.

Azt hallani éppen protestáns oldalról, hogy ez ártatlan egyletek a hitelekezeti autonómiát veszélyeztetnék s aláásnak, igen meglepő, s kétszeresen meglepő éppen akkor, midőn a cultusminiszter aziránt emlékeztet, hogy a katolikus laikus világnak is kérelmekhez képest az egyház dogmáin-kivüli ügyeibe befolyás engedessék, a catholicus clerus feje, a hercegprímás, méltánylással fogadta s abban vallásellenest nem fedezett fel. A kolozsvári katolikus laikusok petíciója s a népnevelési egyletek eszméje mind egy fán terem, azon democrat szellemű korszerűség t. i. hogy az egyház külső ügyei, mik közé tartoztak, ha nem is mindenütt de jure, de legalább de facto az iskolai ügyek is — ne legyenek tovább hierarchiai kaszt szellem által monopolizált mysteriumok, hanem nyilván meg a hívők argus szemei előtt ellenőrzést és tanulmányozási tárgyat.

Befejezzük e különben is hosszúra nyúlt cikket azon kijelentéssel, hogy értekezlet levén kitűzve az ige megtestesítésére, értjük a népnevelési egyletek eszméjét, nemcsak elvileg, értelmi pygmaeusok vagyunk-e, kik félreismerik a kor s felvilágosodott kormány embereinek tendenciáit, vagy pedig képesek leszünk a korszellem magaslatának színvonalára emelkedni, mint ez a XIX-dik század fiaihoz illik. **Tompa Károly.**

B. Eötvös József által ajánlott „népnevelési egyletek“ előleges tervrajza.

I. Az egylet mivolta és célja.

A népnevelés gyámlolítására minden vármegyében, óhajandólag minden ott létező nemzeti és vallásfelekezeti tagjaiból (a hol pedig ez nem sikerülhet, hitelekezetek szerint), alakulna egy társulat.

Az egylet célja, a népnevelést a vármegye területén lehetőleg minden irányban emelni és fejleszteni. E feladatának megfelelőleg működését kiterjeszti a kisdövdökre, a szorosabb értelemben úgy nevezni szokott népiskolákra, vagy az elemi iskolákra.

II. Az egylet szervezete.

1. §. Tagja lehet az egyletnek minden, a népnevelést gyámlolni óhajó hazafi és bonleány, lakjék bár az ország akármely részében. Óhajandó, hogy minél számosabb tagjai legyenek a társulatnak.

2. §. Az egylet pártoló és rendes tagokból áll. Pártolók, kik az egylet pénztárába, annak céljai előmozdítására évenként legalább 1 frtot fizetnek. Rendes tagok pedig, kik legalább 50 kr évi díj lefizetése mellett személyes közreműködésükkel is mozdítják elő az egylet célját.

A tanítók és tanárok, ha rendes tagokká lesznek, tagsági díjt nem fizetnek.

3. §. A társulat egy, általa legalább is egy évre választott elnök vezetésével, minden negyed évben közgyűlést tart. Azonban, ha az elnök szük-

ségesnek látja, vagy a tagok egy ötöde kívánja, rendkívüli közgyűlést is tart.

4. §. Hol a vármegye területi nagysága szükségessé teszi, a közgyűlés a megyét járásokra osztja, s kebeléből mind egyik járásba bizottságot választ.

Ezenkívül a közgyűlés tisztán nő tagjaiból álló bizottságokat is választhat, kik különösen a leánynevelést és kisdövdöket illető teendőkben nyújthatnak hathatós segélyt a társulatnak.

5. §. A járásbeli bizottság a szükséghez képest viszont kisebb, p. o. 3-4 községből álló kerületekre osztja járását. Mindegyik kerületbe kebeléből tagokat küld ki, kik a kerületükben levő minden iskolákat s netán iskola nélküli községeket legalább is hónaponként egyszer meglátogatják, s tapasztalataikról a járásbeli bizottságnak jelentést tesznek.

Ugyan-e bizottság hajtja végre az egyes iskolákban s községekben (közvetlenül vagy kiküldött tagjai által közvetve) az egyletnek minden egyéb teendőit.

A közgyűlést megelőzőleg legalább egyszer, (ha azonban a bizottsági elnök szükségesnek látja, vagy a tagok egy harmada kívánja, többször is) ülést tart.

Ez ülésen kiküldött tagjainak jelentéseit s netáni javaslatait tudomásul veszi. Azok alapján az egész járás tanügyi állapotáról kimerítő jelentést vagy egyuttal javaslatokat is terjeszt a közgyűlés elé.

6. §. Az egylet, közgyűlése — avagy elnöksége által közvetlenül levelezésbe léphet a királyi vallás és közoktatási miniszteriummal. Különösen sürgős orvoslást igénylő fontosabb bajokról azt gyorsan értesíti. Hasonlóan a következő §-ban említett egyetemes nagygyűlés elé a vármegye népnevelési viszonyairól, azoknak hiányairól, az e téren teendőkről, mint szinte a netán tapasztalt haladásról kimerítő jelentést terjeszt.

7. §. Minden vármegye népnevelési egylete évenként bizonyos számú képviselőket választ egy egyetemes nagygyűlésre.

8. §. A vármegyei egyletek képviselőinek összeségéből álló ez egyetemes gyűlés az ország fővárosában vagy valamely önmaga által meghatározott más helyen és időben évenként egyszer összejön.

9. §. Ez egyetemes ülés főbb teendői a következők:

1) A vármegyei egyleteknek a népnevelés kebelükbeli állapotáról felterjesztett részletes jelentéseit tudomásul veszi, s azokból a népnevelésnek az egész országban akkor létező állapotáról szabatos és hiteles kimutatást állít össze.

2) A vármegyei egyletek által benyújtott, vagy egyes tagjai által indítványozott javaslatokat megvitatja, és általában az országbeli népnevelés ügye felett tanácskozik. E tanácskozás, viták, eszmecserék s ezek folytán létrejött közös megállapodások által az egyes egyletekben szétszórva nyilvánuló irányok és törekvések között összefüggést és egyeztetést igyekszik létrehozni stb.

3) A királyi közoktatásiügyi miniszteriumnak az összes népnevelési viszonyokról jelentést, és ha szükségesnek látja, javaslatokat nyújt be.

10. §. Az ország távoli vidékeiről évenként egyszer, s valószínűleg akkor is csak pár napra jöven össze, a gyűlés tagjai, hogy a tárgyak rendezetten és gyorsan terjesztethessenek az ülések elé, óhajandó, hogy az egyetemes gyűlésnek egy állandó elnöksége legyen, kivel a vármegyei egyletek mindenkor közlekedhessenek.

III. Az egylet teendői.

Az alapvonásaiban ekkép szervezett egyletnek főbb teendői a következők:

1. §. Mindenekelőtt a népnevelés azon illető vármegyei (az egyetemes gyűlés által pedig az egész országbeli) állapotának minél kimerítőbb, s hiteles statisztikai összeállítását kellene előmozdítani.

A népnevelés terén áthatóbb, s az egész országra egyetemesen kiterjedő reformokat addig nem lehet tennünk, míg nem tudjuk tisztán, mink van eddig? Mig nem ismerjük, hogy e téren hol és mennyi, s minő anyagi és szellemi erővel rendelkezhetünk, addig azt sem tudhatjuk, még mennyit kell pótolnunk, s hol kell leggyorsabban segídekeznünk?

E statisztikai összeállítás alatt azonban egy általán nem csupán a tanköteles és tényleg iskolába járó gyermekek létszámának összeírása értendő, a mit népnevelési egyletek segélye nélkül is el lehetne érni. — Hanem szükséges részletesen kimutatni p. o. a tantereket s tanítókat fizetését, az iskola jövedelmét s vagyonát, e vagyon minőségét, s honnét eredő voltát, az iskolai épületek állapotát, taneszközökkel miképi felszereltetését stb.

Egyébiránt, hogy az egész ország népnevelési viszonyainak statisztikai hí képt lehessen nyerni; szükséges, hogy a közoktatásiügyi miniszterium küldjön a vármegyei egyletekhez egyforma rovatokkal ellátott íveket. Azonban az egyletek, ha szükségesnek látandják, e rovatokhoz maguk is tölthetnek újakat.

2. §. Második főteendője volna az egyletnek az, hogy a hol iskolák teljesen hiányzanak, azoknak vagy az illető felekezet, vagy a község, vagy az állam által, avagy egyéb módon felállítását eszközölje.

E pontnál említhetjük meg a kisdövdöket és polgári iskolák terjesztését is.

A kisdövdöket hazánkban eddig is majdnem kizárólag egyesületek által lettek létrehozva. És az övdök, számtalan egyéb áldásos eredményt mellet, hatalmas előkészítői a különben is rövid tartamu népiskolai nevelésnek.

Hasonlóan tiszte lenne az egyletnek, hogy városokban, s általában hol a helyi viszonyok lehetővé teszik, sőt igénylik, a közönséges népiskolák mellett polgári iskolák nyitására működjenek.

3. §. Megbizottjai által ügyeljen fel a társulat, szorgalmasan járnak-e a gyermekek az iskolába? Nyomozza ki, hogy az iskolába nem járó gyermekek mi okból nem mennek? Esetenkint figyelmeztesse az illető hatóságokat, s szorgalmazza náluk, hogy az iskolába rendelkeznek fel minden tanköteles gyermeket. — A hol pedig realis okok, p. o. nagy szegénység lehetlenné teszik a gyermekek iskolába járását, igyekezzék a társulat ez okokat elhárítani, ha másképp nem, hát segélyezés által. Hol az iskolamulasztás, vagy fel nem járás jelentékeny, s a közlekebbi hatóságnál való figyelmeztetés is eredménytelen, tegyen az egylet arról jelentést a közoktatásiügyi miniszteriumnál. E pontban különösen sokat segíthetne az egyesületek közreműködése.

4. §. Az iskoláknak küldöttei által való látogatásánál a tanítás és tanulás módjának s eredményeinek észlelete mellett kiválóan arról szerezzen az egylet tudomást, hogy az iskola kellően fel van-e szerelve tankönyvekkel s egyéb tanszerekkel, p. o. térképekkel, földgömbökkel, táblákkal s effélével. A hol e felszerelés hiányos, igyekezzék a társulat a helyi szükséghez képest azon segíteni, t. i. az illető iskolai hatóságnál szorgalmazza azok beszerzését. Ha pedig az iskola szegénysége azt lehetlenné tenné, vagy maga a társulat segélyezze e célra, vagy a közoktatási miniszteriumnál kérvényezzen tanszereket.

5. §. Az egyletnek egyik legáldásosabb ténye leandene, az iskolában a gyermekek számára oly olvasó könyvtárak felállítását, melyből a növendékek olvasás végett haza is vihetnének könyveket. Különösen sokat lehetne ez által hatni az olvasásnak a népnél való megkedveltetésére.

Az e könyvtárakhoz szükséges csekély pénz vagy az iskola vagyonából, vagy magán gyűjtéssel, vagy az egylet pénztárából lehetne előteremteni.

6. §. Általában az egylet teendője lenne, az itt elősoroltakon kívül is, a népnevelés terén minden hiányokat felkeresni, azokon lehetőleg saját erejéből segíteni, a mennyire pedig az erejét túlhaladná, a bajok orvoslására szükség esetén magát a közoktatási miniszteriumot is felhívni.

A balközép közlönyének egy cikke.

A „Hon“ idei 188-dik számában minden commentar nélkül közölte Kossuth utóbbi levelét a jász-ladányi kerület választóihoz, és pedig a vezér cikkek helyén. E levél a lángeszű szónok tűz-nyelvén van írva, de egészen az 1849-ki szemponton áll. A hazának az osztrák birodalomtól teljes függetlensége, a dualismus kárhóztatása van benne.

A „Hon“ 189-dik számában egy cikket ad a királyi Fölség születés-napján, melyben pártja programját újból körvonalozza, mely az előtt közölt level szellemétől sokban különbözik. A cikk így szól:

Ó császári és apostoli királyi Felségének születés napján, a magyar nemzettel együtt mi is kifejezést akarunk adni azon hódolatnak, melylyel a koronás magyar fejedelem iránt tartozunk és viseltetünk. Ezen a napon azon nagy történelmi események, azon legmagasabb kezdeményezések jutnak eszünkbe, mely a koronát és a nemzetet kibékítette, mely Magyarországnak visszaszerezte királyát és a királynak föltevő a szentesítő nemzeti koronát.

Végzetes körülmények, melyek sajnos folyamán senkit felelőssé tennünk nem lehet; hosszszu éveken át gátolták a királyt, hogy nemzetünkön hazai törvényeink értelmében uralkodjék, és ugyanazon fatum feltartóztatta a nemzetet, hogy fejedelemet alkotmányos királyként urálja és dicsőítse. A király magasatos fennérzése és a jogaihoz ragaszkodó nemzet öszinte férfi szava végre találkozott és rövid időn felépítették azt, mit mindkettő ellenségei évtizedeken át lerontani képesek nem valának, a magyar állami életet, a nép hí ragaszkodását királyához és a király bizalmát az alkotmányba.

Ezen alkotmány nem olyan mint volt a régi; a királynak könnyen magyarázható aggályai voltak a változatlan 1848-ki törvények ellen, és Ausztria népei feltették azon érdekeket, melyeket közöseknek szoktak volt tekinteni. Az országgyűlési többség hajlott a király kívánságára és figyelembe vette az osztrák közvélemény unszolását s ezen szempontokból szabályozta a közös érdekű viszonyokat. A balközép ezen alkotmány-módosítást nem helyeselte, ellene küzdött, és elfogadta bár a jogkötelező törvény alapját, annak törvényes utoni megváltoztatását, és az magyar alkotmány és a personalis unio visszahelyezését tüzte ki bevallott fő céljául.

De ezen különböző politikai irány, jobb és baloldal között, csorbit-e legkisebbet is a kiegyezé-

sen? Vesz-e el egy parányt a bizalom azon teljességéből, melyet az egész nemzet alkotmányra meg esküdtött királynak áldoz? Okoz-e a nézetek ezen eltérése bármilyen különbséget a hűség és hódolat nemében, és ezen érzelmek öszinte mélységében, melyet mindkét párt az uralkodó iránt érez? És a király, a dynastia és az udvar érezhet-e különöndü bizalmat a két párt iránt, lehet-e előszeretettel az egyikhez, tártózkodással a másikhoz?

Bizonyára nem! mert mindezekre ok nincs, és mert a magyar ember szívét mindenütt és mindenhol egyetlen érzés lükteti a magyar király iránt, és mert a nemzeti király sem érez másként az egyik és a másik hí alattvalójáért. A nemzetegész és király egyaránt felette állanak a pártoknak, nem viseltetnek sem nagyobb, sem kisebb rokonszenven az egyik vagy másik iránt, hanem csak parlamentaris tényezőnek, alkotmányos életszerveknek tekintik azokat, melyek őket szolgálják, feladataikban elősegíteni hivatják.

A balközép azon párt, mely mindenkoron legbensőbbben ragaszkodott a történelmi joghoz, mely egyszersmind mindig haladni tudott a korszellemmel, mely szabadelvű volt, de mérsékelt és radikális csak ott, hol a baj konoksága radikális eszközöket követelt; a balközépnek eljárása nyit volt és határozott, a fejedelem iránt férfias öszinteséget loyális lelkesedéssel párosítva, az alkotmány iránt betűszerint hí maradt, a jobboldal benne mindig támaszt talált, ha a nemzetben kellett támaszt keresnie; oppositiojának önzetlenségét és önmérsékletét maga a majoritási kormány elismerte; a nemzetiségnek ellene nem emelték soha azon vádat, hogy méltánytalan lenne jogosult követelményeik iránt; minden korszerű és szabadelvű társadalmi mozgalom számíthatott pártfogására; a balközép soha destructiv irányzattal nem bírt, soha ilyennel bírti nem fog; a balközép soha el nem hagyta a törvényes utat. A balközép a nemzet zömétől soha el nem vált; mikor a nemzet a kiegyezést óhajította, akadályt utjába nem gördítte, de sőt maga is vállalta és kimutatta, hogy egyezkedni akar, habár más módon, mint tévé a jobboldal; midőn a nemzet koronázni akart, a balközép meleg lévvel fogadta az eszmét és az országgyűlési teremben fényes bizonyítékát tévé le loyaltásának a király, a nemzet és a törvény iránt; a koronázás magasatos napjain osztozott a nemzet örömeiben; mikor a koronázás után a közöserdekű viszonyokat szabályzó törvény szentesítve lön, jobb meggyőződésének ellenére engedett és programjában a fejedelem eszmét előtt kijelentette, hogy akaratuk előtt meghajol; ezen törvény értelmében legkitünőbb vezér-férfiai részt vesznek a pénzügyi alkudozásokban Bécsben. Párt, a mely ilyen magatartást követ, lehetetlen, hogy egyaránt bizalmat ne költson a fejedelemmel és környezetében, a nemzetnek minden rétege között, magában az ellenpártban. Az ilyen párt országos párt, és ha többség, ha kisebbség, mindig egyaránt parlamentar. Magában azon fogadalmat, hogy mindig törvényes uton halad és terével, eltompit minden kifogást, mely kormányképesége ellen emeltethetnék. Minden gyanunak fölibe helyezi pedig az — karaktere.

És a magyar király a fenséges uralkodó családdal együtt méltányolni fogja ezen magatartását pártunknak. Attól nem tartunk, hogy félreismertetünk, mert tárva fekszik magunkvisellete az 1861-ki és 1865-ki országgyűléseken és azóta mindig. A nyilvános életben és a sajtó hasábjain mindég következetesek maradtunk önmagunkhoz, úgyhogy szinte feleslegesnek tetszik utalni mindezekre. És a király, ki a föltétlenül megadott amnestia és a nagylelkű honvéd-alapítvány által a mi leghőbb óhajásainknak tön eleget, nemcsak önfeloldozó hűségünkre számíthat, de szíveinket is bírja.

Mi azon rendszert, melyet ő Felsége kormánya a majoritás vezéreinek ajánlatára követ, nem helyeseljük és nem fogjuk helyeselni! hogy mért nem, azt kifejtettük ország-világ előtt. Teljes meggyőződésünk, miszerint ezen rendszer rövid idő alatt be fogja bizonyítani, hogy nem csupán gyakorlati, de sőt kivihetetlen. Mi a magyar királyság és a magyar királyi jogoknak leghűbb védelmezői, azon tudattal élünk, hogy ugy hazánk, mint a magyar királyi trón, leginkább és kizárólag a personalis unio alapján biztosíthatatik; mi azt valljuk, hogy maga a monarchia is államjogilag csupán ezen alapon fektethető szilárd állásba. Ezen tételünket bebizonyítani még nem érkezett el az idő, de ha elérkezett, ha a jelenlegi dualistikus rendszer lejártá magát és róla kitűnt, hogy habár sokkal jobb a multnál, azért még kielégíteni nem bír: ekkor, mondjuk, hivatkozni fogunk multunkra, melyet e sorokban jellemeztünk, és bizalomteljes kéreccsel fogunk fordulni de rego male informati ad regem melius informati, helyezné vissza a magyar alkotmányt ősi tisztaságába.

Addig is mindig készek leandunk eléget tenni elvállalt kötelemeinknek, segíteni fogjuk a kormányt az ország felvirágoztatására célzott rendszabályiban, hálával fogadandjuk a korona minden fáradozását a nemzet boldogítása körül, és iparkodni fogunk mind szorosra fűzni a kapcsolatot, mely a nemzetet a királlyal és dynastiával összekötni.

A mai ünnepnap alkalmából pedig szerencsés kívánatainkat rakjuk le ő Felsége, Ferencz József Magyarország király trónzsámolyához.

Linzen Dr. Wieser Károly a felső-ausztriai autonomisták vezére a Felső-örségnek születésnapja alkalmából bankettet rendezett s erre polgártársait a következő felhívással hívta meg: „Ki érti a legújabb idők, az tudni fogja, mily nagy és fontos az mindnyájunkra nézve, az bizonyosan felfogta, hogy a Felső-örség a néppel akar haladni és hogy miniszteriuma a határozó személyiségekben oly szellem által lelkesítették, mely onnan ekkoráig nem lehellett felénk. Nem akarunk-e összegyűlni e hó 18-án, hogy polgári egyszerűséggel, hű kedéllyel és szilárd elhatározottsággal ünnepeljünk meg ezen napot, a császár születés-napját, kinek kezeibe tevő le az isteni gondviselés egy hatalmas birodalom jólétét és millió emberek boldogságát? Nem hizelegni, nem dicsőíteni akarunk mi; hanem mint férfiak dicsőíteni akarjuk azt, a mi dicséretes, kárhoztatni azt, a mi kárhozatos. Mi ki akarjuk fejteni és kimondani a reichsrathnak az ő hibáit, és hogy mit remélünk és mit várunk tőle; de róla lemondani nem fogunk; mert a magunk számára nem keresünk semmit, de igenis a mi kedves császárságunk számára. Viruljon fel ezen birodalom, és kell felelődni, megerősödni, felvirulnia; kell, hogy legyőzze ellenségeit és hogy a nemes és nagylelkű szabadság napfényében, Ferencz József jogára alatt szilárdan és hatalmasan menjen előre az évszázadoknak. Mi nem esünk kétségbe, ha a zivatar zúg, és ha a kormányos nem találja meg mindjárt az igazi irányt, mert bennünk él az erő és a bátorság a kitarásra.”

KÜLFÖLD.

OROSZORSZÁG. Most már csakugyan lesz béke! Napoleon, ki eddig a háborukat szokta készíteni, most sorra járja Európa valamennyi fejedelmét s jó barátságot köt velök. Szt-Pétervárról azt írják, hogy Napoleon szeptember végével oda kíván menni, s hogy ott már most is tétetnek előkészületek kellő fogadására. Napoleon császár biztos lehet — ugymond a muszka levelező — hogy az orosz véndégszeretet nem fog hiányozni és hogy a 80 millió orosz közt bizonyára egyetlenegy orgyilkosra sem fog találni.

KELETI DOLGOK. Egy pár érdekesebb hírt jegyezhetünk meg Keletről. Korábban ismét nagy háborúskészletekről tudósítanak. A görög gyakorló táborok a határszéleken, hova a tartalékok küldetnek, Soutzo és Smolentz tábornokok vezénylete alá rendeltettek. A kormány 30,000 darab fegyvert vár a nemzetőrség fölfegyverzésére. 10 tábori ütég áll készen. A nemzeteti kölesükből már 12 millió jött be. Egyezmények kötöttek kelet keresztén nép-ségei között.

Omer basa utasításokat kapott kormányától, hogy álljon készen, hadserege nagyobb részével együtt, a török-görög határ felé szállíttatásra. Ez arra mutat, hogy a Porta a kandiai fölkelést már nagyjából elnyomottnak tekinti, s hogy a Görög országgal való szakítást kikerülhetlennek tartja.

Mirkó, a montenegrói fejedelem atyja, meghalt, s ennélfogva a dolgok Montenegróban mára fordulhatnak. A boldogult pansláv-ellenes érzelmű volt, s visszatartá hazájától az orosz befolyást. Most másként lesz a dolog. Mert maga az uralkodó, Daniló, nem erős jellem s igen könnyen hagyja magát vezetni. Oroszország, mely bujtogatásaival mindinkább terjed, itt is meg fogja magát fészkelni. Világosan kitűnik, hogy a bolgár felkelést is idegen elemek támogatják, vagyis inkább fenntartják; a Balkan jelenleg számos idegen csapatot rejteget, különösen pedig vezéreket. S mindez csak előjáték a törtéendő dolognak. Keleten senki sem hisz a béke fennmaradásán; a porta ugy készül, mintha egy nagy háború előestéjén állna. E készülődéseknek megfelel az, hogy Bessarabiát s a Pruth part-ját katonasággal rakják meg.

LENGYELORSZÁG. Oroszországban mindenki meg van arról győződve, hogy Lengyelország csak akkor lesz nyugodt és csak akkor fog teljesen leigáztatni, ha a papság hatalmas meg lesz törve, és az orosz kormánypálcza alatt levő kath. egyház a szentszéktől lehetőleg függetlenítetik. E célból valamennyi kath. egyház a mohilewi érsekségnek rendeltetik alá és a varsói érsekség eltöröltetik. A papságnak meg lesz tiltva, egyenes összeköttetésben állni Rómával és az összes egyházi ügy a mohilewi érsek kezében lesz központossá; ki csak a szt-pétervári miniszter jóváhagyása mellett közlekedhetik Rómával.

OLASZORSZÁG. Az „Opinione” megerősíti, hogy az Ausztria és Olaszország közötti alkudozások bizonyos levéltárak és műrekek visszaszállgáltatása iránt csak felfüggesztettek. Meg egyezés még eddig nem történt, s az olasz biztos részéről csak az ausztriai biztosok által előterjesztett javaslat fogadtatott el, mely azonban az olasz kormány beleegyezését nem nyerte meg. Remélhető azonban, hogy a meg egyezés útja még nincsen végkép elzárva.

A senatus, mint már táviratilag jelentetett, elfogadta az egyházi javakról szóló törvényjavaslatot; mire átvette a napirendre, azon óhaját fejezte ki, hogy a kormány több rendbeli javaslatokat fog a ház elé terjesztetni az államjüvedelmek szaporítása iránt.

Longobucco-ban, Rossano közelében újabban ismét lázadás volt s a nép állhatatosan megmarad

azon rögeszméjénél, hogy a kormány maga terjeszti a cholera mérget. A rend helyreállítására egy század vadász volt szükséges, mely csak nagy nehezen volt képes a békét helyreállítani.

Azonban folyvást dühög a cholera; újabban Colonna Izabella hercegnő, Villafranca marchese-nek leánya, nemkülönben Melini marchese, a pápa titkos kamarása, és Altieri bírónok esett áldozatul.

DÁNIA. A „Faedrelandet” szerint egy miniszteri válság szerencsésen elkerültetett. „A jól értesült körökben — ugymond — az utolsó napokban sokat beszéltek miniszterválságról, vagy legalább is véleménykülönbségről a király és magas tanácsosai közt. Ha valóban ilyen is volt a helyzet, most minden nehézség elháríthatóan tekinthető. Az összehívottak, hallomás szerint, onnan támadtak, hogy a király nem akart beleegyezni némely tisztek elbocsátásába, bár ezt a hadügyminiszter a hadsereg újjászervezésénél szükségesnek tartta. A többi miniszter is kész volt kabinet-kérdéssé tenni a hadügyér indítványát.” Ugy látszik, hogy a király engedett.

A conservatív közönség melyen fájlatják, hogy pártjuk, miután az ünnepélyekben részt nem vehet, csak a hírlapokban tüdőzőlheti a francia vendégeket.

A felhivatalos „Dagbladet” minden hírt a svédporosz házassági tervekről, alaptalannak nyilvánít.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Városi tisztújításunk vasárnap veszi kezdetét, midőn a polgármesterre és a főkapitányra lesz a szavazás. A polgármesterségre Szentkirályi, Wendler, Makoldi, Csulak és Dobokai vannak kandidálva; a két első 14, a többiek 4—5 el kevesebb szavazattal. A főkapitányságra Csiszár Samu, Magyarai M., Lukács Ferencz, Schütz János és Minorich Károly jelöltettek k.

— Szt-István napján a kir. biztos úr újra fényes ebédet adott, melyen a toasztok sorát ő maga nyitja meg, poharát a házára emelvén. E felköszöntés gr. Eszterházy Kálmán válaszolt.

— Ö Felső-örség születésnapját Szeben és Brassó is fényesen ünnepelte meg.

— Királyné ö Felső-örség legközelebb Horváth Mihály összes műveit megrendelte.

— Mint N. Enyedről írják nekünk, hogy ott egy polgári olvasóköri alakult, mely közgyűlést f. hó 25 kén tartja meg.

— A bányadokudtságról Bécsből aug. 17-én így írnak a „H. P.”-nak: Tegnap itt néhány lap jónak láttam azon híreket származó bocsátást, miszerint a küldöttségek elnapolják ülésüket. Az egész fölkapott hírből egy betű sem igaz. Éppen ma tartott ülést a reichsrathi deputatio, s tárgyalás alá vette az első magyar indítvány fölött hozott előterjesztését az albizottságnak. Az első magyar indítvány ugyanis azon járulékhányadot tartalmazza, hogy mennyiben kíván Magyarország a birodalmi adósság közös fedezésében részt venni. A gyűlés falai körül mindössze is csak annyi szivárgott ki, hogy a vitaközség igen hevesen folyt, s hogy egyelőre semmiben sem állapodtak meg. Az ülés után több követel volt ugyan szerencsénk találkozhattunk, de harapófóval sem lehetett volna belőlük csak egy szikrányit is az ülés folyamáról ki-vallatni. Sőt azt is titokteljes árczóval tudatták velünk, hogy ma ülést tartottak.

— A pénzügyminiszter egy f. hó 9-én kelt köriratában az összes törvényhatóságoknak kötelességévé teszi, hogy a belyég és illeték-szá-bályokat a felek által megsérteni ne engedjék.

— A császárok találkozási helye, Salzburg, mint onnan távirják, ünnepi színbe öltözött s hemzseg az idegenektől. A diszebedékek, kirándulások, diszebedések egymást érik.

— A honvédek javára rendezendő hangversenybe, mint a „M. P.” írja, nyolczvan mükedvöllő iratta fel magát.

— Brassóban és vidéken nagy rémület szállta meg a gazdákat a marhavész terjedése miatt, és nem is hiába, mert a vész valóban ijesztő mérvet vett fel, s már a székelyföldre is belopódzott. Brassóban egy nap alatt csupán bival 67 pusztult el.

— Kolozsmegye főispánja b. Józsi Lajos már közzött megnyitó beszédének a nép anyagi jólétére emelésére célzó részét örömmel veszi át a „M. A. É.” nemzetgazdasági lap, s azon óhaját fejezi ki, vajha minden fűtisz hasonló szavakkal igyekeznék megéje erejét a méddő politikától más, valami hasznosabb tételre is terelni.

— A kormány minden nagyobb városban férfi- és nőcselédnek számára, mint a „Wr.” írja, elkülönített kórházakat szándékozik felállítani. A kórházak költségei a cselédnek által bérköből fedeztetnének, s pedig oly kules szerint, hogy minden cseléd havonként egy krajczárt fizetne a közös kórházba; mely összeget negyedévenként a gazda tenné le.

— A nap hőse Pesten jelenleg Klapka tábornok, ki fiatal nevével folytonos óvatiók tárgya.

— Tizenöt forintos csók. A Kató Gyulaért adott csókjához hasonlítva nagyon is olcsó, különösen ha oly piros ajkakon csattan el, mint ama szép panné, ki e hó 17-kén délben N. Szeben egyik főutcáján egy mérsáros legény által

hirtelen átkarolva, ezáltal tízesen összeesekoltott. Hanem a szép asszonynak ez nem volt elég, nevét is szeretné volna tudni ismeretlen imádójának, s mert ez elég udvariatlanul azonnal tova tűnt, a rendőrségnek kellett tudakozódnia. A csókabló ez uton fel is fedeztetett, s azon mentsége, hogy e csók egy fél kupa borban fogadás következménye, a kedélyességet méltányolni nem tudó rendőrség által el nem fogadtatván, 15 fnt bírságra ítéltetett; visszarontott példán azok számára, kik a más fel-ségét fényes nappal, népes utczán megcsókolni magokban kárhozatos hajlamot éreznének.

— Bécsi reichsrathi körökben mint bizonyos beszéltek azt, hogy Beust báró újabban erő-lyesen sürgeti a teljes osztrak miniszterium megalkatását, hogy Magyarország ellensúlyoztassék, és hogy ő a monarchia öszérdekeit jobban képviselhesse. A miniszterium alakítása már majdnem teljes. Taaffe megmaradása a miniszteriumban kétsé- ges, míg Vohnról azt hirtetik, hogy megtartaná a tárczát. Az ujon kinevezett miniszterium kihirdete-tését sept. közepére várják.

— A magyar orvosok és természetviz-sgálók aug. 15 diki ülésében Pápai Elek Erdély két geológiai jelenségét ismertette. Mind a két tárgyat a szakosztály nagy érdekléssel hallgatta, s miután a jelenség a közlő állítása szerint maga nemében még eddig ismeretlen volt, élénk eszmé-cserére nyújtott alkalmat. Az egyik tárgy illeté azon sajátos jelenséget, melyet Erdélyben Papocsa közelében tapasztalt, hol telepközet között egy iv-alakulag meghajlított röhámkörtegg fordul elő, mi-nek okozó ereje ismeretlen. A másik sajátos je-lenség azon trachit s nevezetesen rhyolithközetek Kelemen havas vidékén, melyek kőntartalomtól át-hatva vannak. A szakgyűlés e ritka jelenségről szóló értekezést az illető rajzokat is mellékelve, az Évkönyvbe felvéteni határozta.

— A román gyűlés Bukarestben e hó 12-kén nyitottat meg. Elnök, Gulescu miniszter által, örömet fejezve ki a tagok szép számmali megjelente felett, kinyilatkoztatta, hogy e gyűlés tárgya csakis az irodalom. Ezt a politiká-val enyelgő „csakis”-t valjon nem a moszkvai etnographiai kiállításról kölcsönözték?

— A mexikóban elfogott császári tábor-nokok és tisztek közt van 5 olasz, 6 spanyol, 9 magyar, 28 francia, 30 mexikói, 43 Amerika kü-lönbféle részeiből való, 95 belga, s 140 német. Juarez a külföldiek közül csupán a spanyoloknak engedi meg, hogy a mexikói köztársaság szolgálá-tába léphessenek.

— A török szultán utiköltségei. A különben is folytonosan pénzühiányban szenvedő török pénzügyminiszter a szultán európai útja által, mely roppant költségekbe került, nagy zavarba jött, s a rendkívüli költség fedezésére rendkívüli eszkö-zökhöz kelle folyamodnia, hogy a bajból kiláboljon. Az új fináczeroperáció pedig abban áll, hogy a török birodalom minden magasabb rangu polgári hivatal-nokai ad honores nagyobb czímet kaptak, s ezért két havi fizetésük levonott. Ennek folytán az ed-digi kajmakámból (kerületi főnök) mutassarif (kor-mányzó) lett, a mukirból (járás főnök) kajmakám, s így tovább. Ezáltal az eddigi hatóságok is meg-változtatták nevüket, s az eddigi kajmakamiekből mutassarifik, a mudirukból kajmakamie lett. A mudiruk nevé hatóság, mint ilyen, megszűnt. A számtiszti osztályban a Konstantinápolyban alkal-mazott Teftedur Effendi miniszteri címet kapott, e szak főhivatalnok a Serajewóban, az eddigi Mu-hatebedji Teftedur Effendivé emeltetett; s így to-vább. E rendkívüli jövedelem csak az egy Bosniá-ban, 7 mutafarif, 7 muhatebedji és 45 kajmakám-nál, megközelítő számlítás szerint már 480,000 piastert tesz, az egész birodalomban pedig 30—40 millió piastert tesz. Ehez járul az összes hadse-reg, mely minden kivétel nélkül, csakhogy tizenkét havi részletben, áldozta fel két havi zsoldját ugyane czélra. Így szerzi be a szultán utiköltségét.

— Langiewitz egy különben nem egészen biteles lap tudósítása szerint Luftthal-ban, Basel kantonban párbajt vívott Taczanowski volt lengyel felkelő tábornokkal. A kihívó Langiewitz volt, ki egy kávéházban vesztett össze ellenfelével. A két ellenfél négyszer lőtt sikertelenül egymásra, csak az ötödik golyó sebesíté meg Langiewitzet oldal-ban. A seb nem veszélyes.

— Embertelenség félelemből. A ná-polyi lapok egy alávaló tettet jelentenek, mely nem rég a cosenzai kerületben, Civitában, Calabria ci-teriora tartományban követtetet el. Alig jutottak az első hírek Civitába a cholera közeledéséről, nagy rémülés fogta el a népet. Senki sem akart többé dolgozni, és saját existenciájának fentartásáról gon-doskodni, s így éppen a legfontosabb diaetikai mo-mentumok tömeges elmulasztása a ragály iránti fo-gékonyságot nagyban emelte. A nép lomhán, s el-hanyagolva magát, gyűlt össze a helység főpiaczán, tanácskoznia a veszedelem elleni óvszerekéről. Végre feltalálni vélte a szükséges arcanumot. A helység legszélso kunyhói egyikében egy Ferrera Róza nevű szegény asszony lakott, ki a lágy fejűeknek jövedőt mondott, s általuk boszorkánynak tartat-tott. Az ezen előítélettel eltelt néphem már napok óta különféle hírek keringnek, mint például, hogy „a kútkat cholera-porral megmérgezik, ezek a mi ellenségeink, kik az ördögnek ajánlták fel magu-kat, ezek a kormány zsoldosai, szabad kömvisek,

s másféle elvetemedett teremtmények” stb. Végre valaki a szegény jömső nevét is felemlíté. E szó szikraként gyújtott. „El a boszorkányhoz! ment-sük meg a helységet!” ordítá a tömeg. A dühös nép a szegény asszony házához rohan, őt megra-gadja s eleveken szétépi, úgy, hogy egyes véres húsdarabokért még egymással veszekedtek a kannibálok. Azután egy máglyát bordtak össze, mire, a kinek kezében egy-egy darab a boszor-kány testéből volt, rettenetes átkozódások közt be-ledobta a tűzbe. A szegény asszony leánya is ha-sonló sorsban részesült volna, ha nem sikerült egy bátor polgárnak őt, saját élte kockáztatásával a vadállatok kezéből kiszabadítani.

— Fölébredés a sirban. M. Gladbach-ban aug. 1-én eltemették egy asszonyt, kiről az hirtetik, hogy choleraja volt. A temetés e miatt igen gyorsan történt. Csakhamar azonban híre terjedt, hogy az asszony más betegségben szenvedett, s a hatóság felásatá a sirt. Itt borzasztó látvány tárult fel. Az asszony, mint látszott, a koporsóban fölér-redt, ruháit, melyekben eltemették, föl-szaggatá, tes-tét összemarcangolta. Küszködése természetesen sikertelen volt. Az orvosok most constatálták, hogy az asszonyt szivgöres fogta el, s ily állapotban te-mették el mint tetszhalottat.

— A világ vasutai. Petermann földrajzi tudósításai szerint az összes vasutak hosszúsága az egész föld kerektségén 1866-ban 19,639 német mért-föld volt, ebből az Egyesült-Államokra 7003, An-golországra 2882, a német államokra és Ausztriára 2864, Franciaországra 1995, Indiára 733, Olasz-orzágra 697, Spanyolorzágra 676, Oroszországra 602, Canadára 421, Belgiumra 346, Svécziára 222, Svájcra 179, Németalföldre 152 mértföld esik. A német vonalok 2864 mértföldnyi hosszúságából Po-rooszországra 1257, Ausztriára 819, a délnémet-államokra 551, az északnémet szövetségre 1493 mértföld esik. A 2882 mértföldnyi angol vasut ed-dig 445 millió font sterlingbe került, megjegyez-vén, hogy csupán a Londonban levő pályák és pá-lyaudvarok magok 40 millió font sterlinget nyeltek el, aztán a manchesteri, liverpooli, leeds-i, schef-fieldi, birminghami pályaudvarok is roppant össze-gekbe kerültek, míg a porosz 1257 mértföldnyi vo-nalakra csak 645 millió tallér költség tétetett, vagyis 95 millió font sterling, melyből könnyen ki lehet számítani, hogy az angol pályák előállítási költsége még egyszer annyi, mint a poroszoké. Az 1995 m. francia vonalokba 280 millió font ster-ling levén fektetve, azok, ugylátszik, majdnem egyenlő drágák az angolokkal. A vaspályákból a francia állami pénztár évenként 92 millió frankot huz, vagyis 9—10%-kát az állam által vasutakba fektetett 980 millió franknyi összegnek.

— Megjelent Szebenben a Closius-féle nyomdában Libloy Schuller Frigyes akadémiai ta-nártól „Siebenbürgische Rechtsgeschichte” czim alatt jogirodalmi vállalat első kötete, mely a bevezetést, az erdélyi jog forrásait és államjogot adja elő s összesen 81 fyre terjed. Ára 3 fnt. Jeles és nagy studiummal összeírt munka, a mint felülletes be-letekintés után íthetjük; de vigyázni kell a tanul-mányozónak a nagytudományu tanár felfogására, s sokkal inkább építeni az általa összeállított ada-tokra, mint saját combinatióra. Így p. o. ö Erdélyt Magyarország önálló provincziája gyanánt mutatja be a separatist előt a 11-ik századon kezdve (lásd 25. l.) s mindjárt alább azt a magyar korona fel-oszthatlan részének mondja. Más helytt oly tar-tománynak mondja Erdélyt, mely a vajda által kor-mányozatik, s a 233-dik lapon, hol a székely gróf-ról is kimondja, hogy ennek hasonló hatásköre volt a székelyföldön, mint a vajdának a megyéken. Csak ebből is látnak, hogy Erdély nem volt tarto-mány, azt nem a vajda kormányozta; Erdélyben a székelyföld, a megyék és királyföld külön nagyobb helyhatósága részei voltak a magyar birodalomnak. Az író által összeállított jeles adatok elvezetik az olvasót az igazság helyes felfogására, s e munkát jelesen összeállított adataiért ajánljuk jogtudósaink figyelmébe, s igen kíváncsiaknak látnak, hogy a tudós tanár úr jeles vállalatát folytatná.

— Chinai levél. A chinai trón bitorlója, a lázadók főnöke A yer amerikai orvoshoz követ-kező levelet intézte: Az idegen országbeli nagy barbar orvoshoz. Megkaptam az ön ajándékát, az édes gyógyító szemeket (pilulákat) és a cseresny-izű illatos gyógyceppet (szörpöt). Közvetlen elő-terjesztették ezeket Hug-San-Tsenének, a rettenetes és erős Ming dynastia hatalmas császáriának (Kwan-gató), ki az ég kegyelméből több századai időköz után ismét feltámadott. Ö felsege hatalmas manda-rinjának meghagyta, hogy ossza szét e gyógyszert a betegek közt; parancsolván, hogy kövessék a tolmácsok által lefordított használati szabályt. Le-gyen ön teljesen boldog, tudós barbar, mert ön Yangsen-Thing, én mondom önnök, hogy az ön gyógyszerrei beadattak sok betegnek és hasznukra valának; legyen ön boldog egész életén át, mert ezt megtudta China hatalmas császára, ki tetszését nyilvánítja az ön törekvése fölött és önnök meg-engedi, hogy milliókból álló erős serege számára nagyobb adagot is készíthessen. Elküldheti Chiang-Luihoz, a vörös botu főmandarinhoz, ki cserében theát, selymet és aranyat fog önnök adni. Hallot-tunk az ön nagy tudományosságáról s megelége-dést érzünk a fölött, hogy ön felelőtlen reszketve

